

Marjan Turnšek

Družina kot zaveza

Zakrament zakona – temelj družinske zaveze

Povzetek: Družina, ki po krščanskem bibličnem razodetju sloni na zakramentu zakona, je oblika življenjske zaveze med Bogom in človekom. Razprava to tezo razvija tako, da najprej razvije tipologijo Božjega delovanja v zgodovini odrešenja, iz nje izdvoji zavezo kot enega izmed tipov tega delovanja. Bog na način zaveze deluje tudi v Cerkvi in še posebej v zakramentih, zato tudi v zakramentu svetega zakona. Ker pa je vsebina vsakega zakramenta pashalna skrivnost Jezusa Kristusa, je to vsebina tudi zakramenta zakona. To pa pomeni, da zakrament zakona in odnos moža in žene ni v prvi vrsti podoba Kristusove ljubezni do Cerkve, ampak je zakrament zakona najprej ponavzočenje Kristusove ljubezni, ki je moč, ki premaga smrt. »Da« moža in žene postane zakrament Božjega »Da« človeku, izrečenega v Kristusu. Tako po tem zakramentu postane Vstali Kristus izvir novega življenja med možem in ženo, ki omogoča vsestransko integracijo osebnosti obeh zakoncev, saj sta drug drugemu obljubila prisotnost pri njunem odrešenjskem procesu, ki vključuje premagovanje vseh neurejenosti, ki sta jih prinesla s seboj v zakon. Takšen pristop pa zahteva prenos poudarka s funkcionalističnega pojmovanja zakona in družine na personalistično.

Ključne besede: zaveza, družina, zakon, zakrament zakona, remedium concupiscentiae, zdravilo poželenja, zakonski stan.

Abstract: Family as a Covenant. Sacrament of Marriage – the Foundation of Family Covenant

The family, which – in accordance with the Christian Biblical revelation – is founded on the sacrament of marriage, is a form of a life covenant between God and man. In the paper this thesis is developed by first disclosing the typology of God's action in the history of redemption and then selecting the covenant as one of the types of this action. In the manner of a covenant God also acts in the Church and especially in the sacraments, thus also in the sacrament of holy matrimony. Since the content of each sacrament is the paschal mystery of Jesus Christ, this is the content of the sacrament of marriage as well. This also means that the sacrament of marriage and the relationship between husband and wife is not mainly an image of Christ's love for the Church, but that the sacrament of marriage is primarily a realization of Christ's love, which is a power that conquers death. The "Yes" of the husband and wife becomes a sacrament of God's "Yes" to man that was spoken in Jesus Christ. Thus, by this sacrament the risen Christ becomes a source of new life between husband and wife, which makes possible a total integration of the personalities of the couple since they promised to each other their mutual presence in their process of redemption, which includes the overcoming of all inconsistencies they brought with them into their marriage. Such an approach demands a shift of the emphasis from a functionalist notion of marriage and family to a personalist one.

Key words: covenant, family, marriage, sacrament of marriage, remedium concupiscentiae, remedy for lust, married state.

Z vidika razodetja nove zaveze in celotne tradicije nauka Katoliške Cerkve je razvidno, da je družinsko življenje po Božjem odrešenjskem načrtu postavljeno na trden temelj odnosa med možem in ženo, ki ga je Kristus sprejel za zakrament, preko katerega se na svojski način posedanja velikonočna odrešenjska skrivnost. Ker pa je velikonočna skrivnost uresničenje nove in večne zaveze v Jezusu Kristusu, je mogoče tudi zakon in družino presojati tudi v perspektivi uresničevanja zaveze. V pričujoči razpravi želimo preko okvira tipologije Božjega delovanja v zgodovini odrešenja pokazati na zavezo kot enega izmed načinov, kako Bog deluje na vseh nivojih zgodovine odrešenja, zato tudi v zakramentih. Posebej pa bomo izpostavili, kaj to pomeni za Božje delovanje v zakramentu zakona, ki lahko postane temelj nove družine.

Tipologija odrešenjskih dogodkov

Odrešenjske dogodke lahko razvrščamo na dva načina: kronološko ali tipološko. Prvi način se omeji na zaporedno nizanje dogodkov odrešenja v bibličnem razodetju: od stvarjenja preko poklica Abrahama, izraelske zgodovine, poklicev prerokov vse do učlovečenja in dogodkov Jezusovega življenja, tja do binkošti in časa Cerkve, do končne uresničitve »novega neba in nove zemlje«.

Drugi način združuje te dogodke z vidika načina Božjega delovanja v njih in išče v tem delovanju konstante. Namen tipologije je pokazati kontinuiteto med Božjim razodevanjem in osrednjim dogodkom »Kristusom«. Tipologija torej sloni na teološki analogiji, ki temelji na dejstvu, da isti Bog deluje na vseh nivojih biblično-krščanske ekonomije odrešenja in da deluje tako, da je možno nedvomno razpoznati njegova dejanja od drugih. Tipologija razodeva kontinuiteto v delovanju. Na primer Bog »sodi«: sodi prve starše, človeštvo v vesoljnem potopu, človeka ob križanju in bo sodil ob vesoljni sodbi ob koncu – vse to pomeni obsodbo greha in novo rojstvo ter se torej povezuje s stvarjenjem. Kontinuiteta zunanjega znamenja služi poudarku delovanja Boga, ki ga lahko strnemo v osem osnovnih tipov. Bog: ustvarja, kliče, osvobaja, sklepa zavezo, prebiva, posvečuje, sodi, pošilja (tipologija je povzeta po: Rocchetta 1982, 87-157).

Bog sklepa zavezo

Med najbolj očitno izraženimi tipi Božjega delovanja v Svetem pismu je sklepanje zaveze. Zgodovina odrešenja je od začetka do konca zgodovina zavez med človeštvom in Bogom: zaveze z Noetom, Abrahamom in patriarhi, z Mojzesom in Izraelom, z Jozuetom in po babi-

lonskem izgnanstvu z Ezrom in povratniki iz suženjstva. Nato sledi odločilna nova zaveza, ki so jo preroki napovedovali kot mesijansko dobo, in je dokončna zaveza, sklenjena v osebi Jezusa Kristusa s središčem v pashalnih skrivnostih vključno z razodetjem prihoda Svelega Duha. Ta zaveza se trajno uresničuje v oznanilu in življenju Cerkve v času med obema Kristusovima prihodoma in je vpisana v srca odrešenih kot pečat v pričakovanju zadnje izpolnitve mysteriona.

Osnovni pojem za resničnost zaveze je hebrejski izraz *b'rit*, ki je na širšem območju Bližnjega Vzhoda označeval sklenitev pogodbe med dvema skupinama ali posameznikoma, partnerjema, ki je bil skoraj redno ritualno ratificiran s posebno prisego in normami, ki se jih je bilo treba držati (Biblični leksikon, s.v. »zaveza«). Ritualna gesta je ponavadi vključevala izmenjavo krvi kot znamenje skupnosti in medsebojnega prizadevanja. Ta obred so počasi zamenjali z daritvijo živali božanstvu: oba zaveznika pa sta morala iti po sredi med razkosano živaljo, praktično po njeni krvi. Teološko je bila s tem poudarjena nepreklicnost zaveze.

V Svetem pismu zaveza med Jahvejem in ljudstvom predpostavlja aktiven odgovor Izraela, a je hkrati tudi dar in enostranska obveznost, ki jo s svoje strani sprejme Jahve. Izrael jo lahko prelomi, ne more pa razdreti sklenitve same: Jahve ostaja nepreklicno zvest. Pogosto je predstavljena kot poročna pogodba, ki jo označujejo resnica (*émet*), pravičnost (*tsedéq*) in ljubezen (*hésed*). Nova zaveza, ki jo preroki nenehno oznanjajo, je napovedana kot neuničljiva, dokončna po obljubi, ki je bila dana Davidu (Iz 55,3).

Jezus Kristus se predstavi kot pričakovana nova zaveza. Že njegovo učlovečenje moramo prepoznati kot dogodek nove in večne zaveze: kolikor se Božja narava v njem neločljivo poveže s človeško naravo in tako vzpostavi med Bogom in človekom zavezo življenja, ki je nič ne more več uničiti.¹

Vse delovanje Cerkve uresničuje isto odrešenjsko ekonomijo; sama je čudoviti sad tega dogodka (prim. Ef 5,22–32). Cerkev je skupnost nove in večne zaveze, ki sprejema od Odrešenika, svojega ženina, dobrine, ki so njej lastne: svetost in neminljivost, kar dobi poseben izraz v njenih zakramentalnih dejanjih, ki so zato objektivno vedno dejavna in uresničujejo to, kar označujejo in izražajo.

Cerkev – temeljni zakrament zaveze v Kristusu

Čas Cerkve torej sledi času temeljnega dogodka »Kristusa« in ga skrivnostno nadaljuje v zgodovini. Njena narava je zakramentalna,

¹ Cerkev je to versko resnico dokončno oblikovala na vesoljnem cerkvenem zboru v Kalcedonu leta 451 kot osebno zvezo dveh narav (hipostatična unija).

saj še naprej neločljivo povezuje božje in človeško na človeku sprejemljiv način. Iz tega sledi, da so njena dejanja, in med njimi še posebej zakramenti, aktualizacija, torej prisotnost, in komunikacija tega, kar je Kristus uresničil v sebi. Drugi odrešenjski dogodki glede na enkratni pashalni dogodek niso nekaj poleg tega dogodka, niti ga enostavno ne ponavljajo. Kajti ta dogodek se je zgodil enkrat za vselej in ne more biti več ponovljen. Zakramenti ga samo posedanjijo v njegovi enkratnosti in njegovi odrešenjski učinkovitosti v obdobju delovanja Cerkve. S tega vidika je vsako obhajanje zakramenta spominjanje, ki v vidnosti zakramentalnega dejanja posedanja edinstveno skrivnost pashe in udejanja njej lastno novo zavezo. Po tem spominjanju postane dogodek Kristusove smrti in vstajenja posedanjen v vsakem času in v vsaki generaciji ter omogoča posameznikom znotraj skupnosti Cerkve udeležnost pri sadovih tega dogodka.

Edina vsebina vsakega zakramenta, in zato tudi zakramenta svetega zakona, je pashalna skrivnost Jezusa Kristusa. Po zakramentalnem liturgičnem spominjanju se posedanji dogodek smrti in vstajenja Kristusa.

Zakramenti, dejanja Kristusa v Cerkvi

Iz vsega navedenega sledi, da so Jezusova zgodovinska dejanja resnično odrešenjska dejanja v zakramentalni obliki:

- so odrešenjska dejanja, kolikor zaznamujejo (oznanjevanje in čudeži) in uresničujejo (skrivnosti) odrešenje, ki ga Sveta Trojica želi udejaniti v zgodovini;
- so zakramentalna dejanja, kolikor so sposobna kot osebna dejanja Božjega Sina v resnici uresničiti to, kar označujejo v svoji vidni obliki, v človeški naravi in po njej, saj jih razodeva in jih omogoča. Če je telesnost vsakega človeškega bitja realni simbol njegovega duhovnega jaza, ki zakriva in razodeva hkrati človekovo notranjost, je človek Jezus v svoji zgodovinski eksistenci in v svojem delovanju in trpljenju zakrament večnega Logosa, ki je postal človek po Očetovi volji kot tisti, ki oznanja pot in uresničuje odrešenje človeka in sveta.

Jezusova dejanja so objektivno odrešenjska, kolikor so Božje-človeška dejanja v identiteti njegovega osebnega jaza. To velja za vsako Jezusovo dejanje, še posebej pa za tista, ki so že sama po sebi ekskluzivno Božja dejanja, čeprav v človeški obliki: čudeži in pasha – trpljenje, smrt, vstajenje, vnebohod.² Zadnji vzrok odrešenjske učinkovitosti Kri-

² Tomaž Akvinski, STh III, q. 48, a. 6; q. 50, a. 1, ad 3; q. 57, a. 6, ad 1.

stusovih dejanj je njegova teandrična struktura. Samo kot Bog in človek lahko resnično udejanja odrešenje v zgodovini. Zato je treba dodati, da njegova dejanja, čeprav v času in prostoru, kot dejanja Božjega Sina presegajo zakone prostora in časa: ko se zgodijo, se zgodijo enkrat za vselej; in tako postanejo temelj in vsebina odrešenja, dokončno uresničene, oznanjenega in posredovanega v Cerkvi vsem narodom.

Kolikor je Cerkev temeljni zakrament Kristusove dejavnosti v svetu, so sedmeri zakramenti konkretne geste, v katerih se izrazi enost med delovanjem Kristusa in Cerkve. Skupaj s Cerkvijo so zakramenti konkretno podaljšanje telesnosti (človeškosti) nebeškega Kyriosa. Niso reči, ampak osebna dejanja Kristusa v Cerkvi. Na osnovi trinitaričnega temelja mysteriona v zgodovini, simbolnega značaja ustvarjenega sveta in zakramentalnosti Kristusa ter Cerkve lahko izpeljemo opredelitev zakramenta, ki je v skladu z vso dosedanjo tradicijo, hkrati pa upošteva tudi sodobni teološki razmislek: Zakrament je osebno dejanje nebeškega Kristusa (Kyrios), uresničeno v moči delovanja Svetega Duha, ki ga v simbolni obliki udejanji Cerkev kot občestvo, in je usmerjeno v odločilne situacije v življenju posameznega vernika, da se v njih in po njih na osebni način uresniči milostna odrešenjska skrivnost (mysterion).

Zakrament zakona, čudovito dejanje zaveze v Kristusu in Cerkvi

V luči zgornje opredelitve lahko tudi zakrament zakona opredelimo kot: osebno dejanje nebeškega Kristusa (ki je Kyrios), uresničeno v moči delovanja Svetega Duha, ki ga v simbolni obliki udejanji Cerkev po privolitvi zakonskega para sredi občestva Cerkve, in je usmerjeno v odločilne situacije skupnega življenja posameznega zakonskega para, da se v njem in po njem na osebni način uresniči milostna odrešenjska skrivnost (mysterion).³

Na drugem vatikanskem koncilu so to izrazili z besedami: »Kakor je namreč nekoč Bog z zavezo ljubezni in zvestobe prišel svojemu ljudstvu naproti, tako sedaj Odrešenik ljudi in Ženin Cerkve pride krščanskim zakoncem naproti z zakramentom zakona« (CS 48). Za poglobitev teologije zakramenta zakona se je treba poglobiti v eno izmed temeljnih oblik Božjega delovanja v zgodovini odrešenja – zavezo. To Božje »delo« na poseben način izraža skrivnost Božjega vdora v svet in enkratnost zaveze med njim in človeštvom.

³ Poglobitve posameznih vidikov obravnavane tematike je mogoče najti v Marjan Turnšek, »Zakramenti Cerkve«, v: Ciril Sorč, ur., Priročnik dogmatične teologije, 2. del (Ljubljana: Družina, 2003), 323-336.

Že v stari zavezi ima zaveza Izraela z Jahvejem tipične značilnosti poročnega doživljanja. Bog se predstavlja svojemu ljudstvu kot ženin, in to kot ljubosumni ženin, ki ljubezni, ki gre samo njemu, ne odstopa drugim. V tem pogledu so najbolj izrazni preroki Ozej, Jeremija, Ezekiel in Devtero-Izajia.

Prerok Ozej nastopi v obdobju močnega sinkretizma z Baalovim kultom. Na ta kult so bila vezana plodna obdobja zemlje in žene, kar je odpiralo možnost za sveto prostitucijo. Ozej uporabi poročno terminologijo (Oz 1 – 3), da razkrije nezvestobo Izraela in pokaže, da plodnost in prava bodočnost prihajata samo od Boga, ki je izbral Izrael po svobodni odločitvi. Ozejevo sporočilo ni samo v besedah, ampak v njegovem konkretnem zakonu. Jahve, čeprav ranjen v svoji ljubezni, ne bo zapustil svojega ljudstva, ampak bo iskal možnost za novo zavezo. Išče srce svoje neveste v pričakovanju nove poroke, nove zaveze.

Jeremija postavi nasproti trenutni nezvestobi izraelskega ljudstva Jahvejevo zvestobo v dneh bivanja v puščavi, ko je bil Izrael kot mlada zaročenka, polna ljubezni (2,2–3). Po ustalitvi v Palestini pa se je Izrael oddaljil od svojega Boga, svojega ženina in se predal kanaanskim kultom. Izrael se je obnašal kot pohotna ženska, ki lovi moške po uličnih vogalih. Zato ga doleti izgon, ki pa zaradi Jahvejeve ljubezni ne traja dolgo. Bog ga pokliče nazaj in mu ponudi obnovitev zaveze: novo zavezo, ki bo zapisana v srce, ne v kamen.

Ezekiel z alegorijo o nezvesti ženi prikaže zgodovino svojega ljudstva: na eni strani Božji darovi, na drugi Izraelovi grehi (Ezk 16). Zaveza v puščavi je pomenila popolno poročno zvezo, ki ni dovoljevala nezvestobe. Po naselitvi obljubljeni dežele pa je Izrael postal nezvest. Jahve pa ga ni zavrzel, ampak se je spomnil mladostnih dni in je želel ponovno združiti Izrael s seboj, s tem da ga je vpeljal v kesanje in sklenil z njim novo in večno zavezo (prim. 16,60). V 36,24–29a je Jahve predstavljen kot tisti, ki zbira svoje ljudstvo, ga očiščuje idolov in daje svojega Duha, da lahko sledi njegovim zakonom in naredbam. V 54,4–10 je prikazan motiv vrnitve nezveste neveste-žene, ki je sprejeta v hiši svojega ženina, kjer obhajajo celo novo poročno slavje. Bog ne more zavreči žene svoje mladosti, z njo sklene večno zavezo in kljub njeni nezvestobi ponovno vzpostavi njeno nedolžnost, devištvo.

Devtero-Izajia predstavi podobno idejo: Jahve je Bog novega stvarjenja, v katerem so vse stvari prenovljene – vse delam novo. Kot ženin in stvarnik Izraela lahko Bog obnovi zakonsko združitev. Novo poročno slavje je nadaljevanje prve zveze v zavezi, a je tudi nov začetek. Tako zaveza v obliki poročnega slavja izraža tudi eshatološko razsežnost.

Poročna simbolnost je tudi v Novi zavezi zelo jasno izpostavljena:

Pavel se zateka v starozavezno simbolnost poročnega slavja in zakonske zveze, da predstavi zgodovinsko-eschatološko zvezo Kristusa in Cerkev. Bog sam je ponudil svojo ljubezen kot zgled in mero ljubezni med možem in ženo (Ef 5). Z ustanovitvijo Cerkev je Jezus naredil delo ljubezni, »dal se je zanjo,« in to je dejanje zakonske ljubezni: mož in žena bosta eno telo, kajti Cerkev je Kristusovo telo. Pavel govori o veliki skrivnosti (mysterion), ki pomeni skrivnostni Božji načrt odrešenja, načrt zaveze, po katerem nam bo dal to, kar je najintimnejšega v Sinu in Svetem Duhu. Pavel uporabi izraz mysterion, da izrazi, da je zakon znotraj velike skrivnosti Božjega načrta, da z njim sovpada. Zaveza s središčem v daritvi Kristusa, ki »rodi« Cerkev, je vzvišeno poročno slavje. Zakrament zakona pa je zakramentalno znamenje te skrivnostne resničnosti. Zakon torej »proizvede« odnos, kot je med Kristusom in Cerkvijo. V temelju je stvariteljski dej Božje volje, zato se v vsakem zakonu uresničuje stvariteljska Božja volja. Cerkev je pred Kristusom kot nevesta, zaradi Kristusove daritve zanjo. Na svoj način pa je zakrament zakona tudi priprava in oznanilo eschatološke zakonske zveze med Kristusom in Cerkvijo, pri kateri je že sedaj udeležen.

Odnos med zavezo in zakonom v novi zavezi ni več odnos resničnosti in podobe, ampak je ves v redu resničnosti: z zakramentom zakona Kristus vključi zakonca v skrivnost svoje zaveze s Cerkvijo. Tako je avtentična zakonska ljubezen sprejeta v Božjo ljubezen in s tem sprejme odrešujočo moč Kristusa in Cerkev (CS 48). V moči zakramenta sta zakonca postavljena v novo pogojenost življenja v Kristusu in Cerkvi: to je pogojenost zaveze, ki jo je Bog sklenil z njima, ne kot s posameznikoma, ampak kot s parom, in dopolnjuje krstno zavezo. Ta zaveza izrazi dejstvo, da se Bog izrecno zavzame za zakonca in ustvari med njima nerazvezno vez. Zakonca pa se obvezeta, da bosta rasla v tej zavezi z Gospodom in s tem gradila Cerkev. Tako je zakramentalni dogodek način in okolje, v katerem mož in žena živita zavezo z Bogom, jo odkrivata in nanjo odgovarjata. Kot je zaveza med Jahvejem in Izraelom ter med Kristusom in Cerkvijo, tako je tudi zakonska zaveza ena in nerazvezljiva. Ne predstavlja preprosto človeške pogodbe, dogovora, ampak zavezo, sklenjeno v Gospodu in iz tega izhaja njena nerazveznost, ker je tudi Kristusova zaveza sklenjena enkrat za vselej. S svojim zakonskim življenjem pa mož in žena na svojski, zakonski način posedanjata pashalno skrivnost sredi sveta. To je posedanjanje smrti in vstajenja Kristusa. Zakrament zakona torej nosi v sebi nesluteno moč Kristusovega vstajenja. Udeleženosť pri novi zavezi se torej more uresničevati le v osebni odnosu z Jezusom Kristusom, ki je uresničena nova zaveza.

V tej perspektivi lahko zaznamo, da ima ljubezen vedno obliko zaveze, saj imata skupno dinamiko: hrepenenje, obljuba in izpolnitev.

Ta dinamika se razodeva tako na osebni kot skupnostni ravni človekovega življenja. Zato za zakrament zakona nista dovolj partnerja samo s hrepenenjem »potrebujem te«, ampak še mnogo bolj partnerja, ki si upata reči »obljubim ti«, da bom ostal ob tebi v vseh situacijah, da izpolniva obljubo ljubezni.

Služba krščanskih zakoncev: dar in stan

Skrivnost zakonske zveze, ki je med krščenima zakrament, izraža nov dar in nov življenjski stan v Kristusu in v Cerkvi in s tem utemeljuje posebno nalogo, lastno krščanskim zakoncem, v službi Božjega kraljestva v svetu (C 11; CS 48).

Zakonci so posvečeni za poslanstvo. V moči zakramenta zakona sta zakonca posvečena v vsem svojem bivanju in v vsej resničnosti skupnega življenja zato, da bi živela in razodevala skrivnost nove, eshatološko uresničene zaveze med Kristusom in Cerkvijo. V zakramentu sprejmeta »nov način bivanja« (zakonski), ki predstavlja poseben stan znotraj Božjega ljudstva. V zakramentalnem srečanju Gospod zaupa zakoncema svoje poslanstvo za Cerkev in za svet; seveda ju obdari tudi z darovi in službami: novo življenje milosti, nujna pomoč za življenje in delovanje v soglasju z novim načinom bivanja. Tako je zakrament zakona temelj za novo poslanstvo, zaupano zakoncem.

Zakonci so udeleženi pri odrešenjskem poslanstvu Cerkve. Vsebinsko to poslanstvo zakoncev ustreza odrešenjskemu poslanstvu Kristusa in Cerkve. To pomeni, da je istočasno poslanstvo evangelizacije in posvečenja: evangelizacije kot razglašanja oznanila Kristusa in njegove prisotnosti »od znotraj« v svetu za preoblikovanje sveta, v perspektivi avtentičnega razvoja človeka in razvijanja Božjega načrta s človeštvom; posvečenje pa kot razširjanje novega življenja, ki ga je prinesel Kristus.

Krščanska družina, ki stoji na tem temelju, ima prav v tem kontekstu svoje lastno poslanstvo in odgovornost. Kot Cerkev je tudi družina preroška, duhovniška in kraljevska skupnost, poklicana biti luč in sol, kot kvas in seme sredi sveta. V tej smeri se uresničuje tudi služba krščanskih zakoncev.

Kasper pokaže, da je v tem dogodku tako komunikacija milosti kot tudi neka desakralizacija tega dogodka (Kasper 1987). Komunikacija milosti se zgodi enkrat za vselej v odrešenju, ki se je dopolnilo v Kristusu; določena resničnost, ki je vključena v Kristusovo skrivnost, postane dogodek komunikacije milosti. Ločimo lahko med pozitivnim in negativnim vidikom vključitve zakona v Kristusovo skrivnost. Negativni element je to, kar nakazuje tradicionalni izraz *remedium*

concupiscentiae (zdravilo poželenja). Ta izraz ima pravi pomen le, če se za poželenje ne pojmuje le nered na spolnem področju, ampak pomanjkanje integriranosti vseh človekovih razsežnosti v smeri dinamičnega služenja Bogu. To pomanjkanje integriranosti pa je posledica greha kot osebne odločitve in podvrženosti moči greha na splošno. In nasproti temu poželenju prinaša zakrament zakona zdravilno moč, ki premaga posledice greha. Seveda se tudi spolna razsežnost človeka vključuje v ta bivanjski projekt vernika, katerega edini cilj je izpolnitev Božje volje (1 Kor 6,20). V to pa so vključene tudi vse notranje rane in prizadetosti, ki jih zakonec nosi v sebi in naj bi jih v odnosu s sozakoncem »zdravil« in odreševal. Prav na ta vidik moramo pri pripravi na zakon dati velik poudarek.

Pozitivni vidik zakramenta zakona je posvečenje zakoncev. Vsi krščeni smo poklicani k svetosti. Zakrament zakona pa prinaša s seboj sebi lastno deleženje pri tem posvečevanju. Cerkev je torej z jasnostjo in odločnostjo izrazila svetost zakona in njegov zakramentalni značaj. Po drugem vatikanskem koncilu se je poglobila teološka zavest o posebni milosti tega zakramenta. Nekateri govorijo celo o karizmi posvečevanja v zakonu. V 1 Kor 7,7 pripíše Pavel poročenim posebno karizmo. To je seveda dar osebne posvetitve, vendar je tudi trajni dar, ki odgovarja poklicanosti in ki vključuje poslanstvo v Cerkvi. Takšno strukturo karizme drugi vatikanski koncil aplicira na zakrament zakona (C 11.35; CS 48). Vsa ta besedila govorijo o daru, poklicanosti, poslanstvu, posvečenju; tudi apostolsko pismo Familiaris Consortio 38 pravi, da imajo poročene osebe »službo« pri vzgoji članov Cerkve. Krščeni zakonci niso več samo posamezni kristjani, ampak postanejo z zakramentom zakona eno telo, kar od njih zahteva tudi zakonski način življenja po zgledu odnosa med Kristusom in Cerkvijo. Poročeni kristjani tvorijo skupnost vere, ki stoji na trajnem in trdnem odnosu, ki se imenuje zakonska (za)vez(a). Ker gre za Božji klic in konkretno poslanstvo znotraj Cerkve, predpostavlja ta vez obstoj posebne karizme: so posvečeni za poslanstvo, ki ga po zakramentu sprejmejo. V CS 48 je izraz »tako rekoč posveti«, kar je izredno blizu posvetitvi v redovniškem stanu. Tej karizmi, ki je nekaj trajnega, ustreza za njeno uresničenje milost posvečevanja. Pri tej milosti ločimo tri nivoje:

- a) zdravilna razsežnost: nanaša se na negativni vidik vključitve v Kristusovo skrivnost: očiščevanje in zdravljenje ran;
- b) osebna razsežnost: za krščene je zakon razvoj krščanskega življenja, ki so ga prejeli pri krstu – gre torej za razvoj vere in upanja v zakonski zvestobi, za poseben razvoj ljubezni (caritas) v odnosu do sozakonca, otrok in ostalih članov družine;
- c) zakonska razsežnost: kolikor je zakon poklic, potrebujeta zakonca posebno milost, da ga lahko uresničita; ta milost ima za model od-

nos Kristus–Cerkev (*gratia unionis coniugalis*). Ef opiše ta odnos z dvema podobama: odnos glava–telo (osebna razsežnost) in odnos ženin–neveta (Cerkev je prikazana kot avtentičen sogovornik v dialogu s Kristusom).

Ta način interpretiranja enosti Kristus–Cerkev je posebej viden v krščanskem zakonu. Zakon je tako posebna oblika enosti in različnosti, ki se uresniči po milosti. Vse to ima seveda bivanjske posledice, kot jih ima ta odnos za Kristusa in Cerkev. Tako stoji krščanski zakon pod znamenjem križa in vstajenja, je znamenje nepreklicne Božje zvestobe, njegovega odpuščanja in sprave. Zakramentalnost ne ostane v neki abstraktni sferi spekulativnega razlaganja, ampak se utelesi v konkretnem načinu življenja. Križ in vstajenje ni nekaj, v kar bi v življenju samo verovali, ampak ju je potrebno živeti; sta temelj zakonske duhovnosti v konkretnosti zakonskega življenja. Če je zakon pod znamenjem križa, to pomeni, da se hrani pri dejanju Božje nepreklicne zvestobe. Ta pashalna razsežnost zakona ima konkretne posebnosti: trenutki križa, nezadovoljenosti, dvom v brezčutnosti drugega spadajo h konkretnosti zakona kot zakramenta. V teh situacijah trpljenja je potrebno ohranjati nepreklicno zvestobo in se naslantati na »da«, ki ga je Kristus dal na križu in se ne konča na križu, ampak postane izvir novega življenja.

Zakonska privolitev vključuje voljo ustanoviti nerazvezljivo skupnost; kar pomeni, da vsebuje odločitev za zvestobo. Z(a)veza, ki je tako sklenjena, je torej nerazvezljiva. To prepričanje ima biblične temelje: združitev Kristusa in Cerkve je nepreklicna. Nerazvezljivost ni nekaj, kar bi prišlo v zakon od zunaj. Privolitev sama vsebuje obljubo zvestobe. Že naravni zakon, naravna zveza ima v sebi nekaj neločljivega. Med krščenimi pa zakon povzame vse naravne lastnosti in jih razvije do polnosti. Zdaj je temelj zakonske zveze neprelomljiva zveza Kristusa in Cerkve.

Med zakramentalnostjo in nerazvezljivostjo je medsebojni odnos. Nerazvezljivost je temelj, ki omogoči prepoznanje zakramentalnosti zakona; zakramentalnost pa je notranji temelj nerazvezljivosti. Zakramentalnost zakonske zveze, ki je uresničenje zaveze med Kristusom in Cerkvijo, pokaže, zakaj nerazvezljivost ni samo naloga krščanskih zakoncev, ampak je tudi stvar pastoralne skrbi Cerkve. Cerkvena skupnost ima torej obveznost in nalogo skrbeti ter varovati znamenje zaveze med Kristusom in Cerkvijo in njeno uresničevanje v zakonu.

V moči zakramenta zakona sta zakonca posvečena, da bi v vsem svojem bivanju živela in razodevala skrivnost posebnega načina Božje navzočnosti v svetu. Kot vsaka Božja navzočnost posvečuje svet, ga tudi ta. Zaradi tega sta zakonca neizmeren dar svetu, ki zaradi greha

trpi porodne bolečine očiščevanja, ki prihaja tudi po njiju; sta dar, ki se razodeva v zastonjskosti ljubezni, ki nikogar ne izključuje. V zakramentu zakona zakonca sprejmeta »nov način bivanja«, ki ju postavi v poseben stan znotraj Božjega ljudstva. Stan pa je nov javni način življenja:

- to je najprej stan tistih, ki zastavijo svoje vsakdanje odnose zato, da bi Bog lahko sozakonca oblikoval in ga odreševal v njegovih konkretnih ujetostih, ranjenostih, grešnostih; torej predvsem tam, kjer je najbolj boleče;

- nato je to stan tistih, ki z molitvijo kličejo Boga v svoje medsebojne odnose, še posebej v tiste, ki bi lahko bili vir novega zla; prosijo za moč, da bi mogli ta tok zaustaviti in ga nadomestiti s tokom milosti; in ta angažiranost je vredna novega stanu; bolj ko sama napredujeta v tem novem načinu bivanja, bolj lahko kot zakramentalen par odrešenijsko delujeta v okolici;

- nadalje je to stan tistih, ki so odgovorno odprti posredovanju novega življenja sredi sveta, ki v veliki meri goji (ne)kulturo smrti (splav, samomori, evtanazija, poskusi na zarodkih); to je odprtost življenju v vseh njegovih razsežnostih;

- hkrati pa ta stan vključuje tudi vzgojiteljski način bivanja, saj starši novo življenje ne samo rodijo, ampak ga tudi »vodijo« do določene polnosti, da postane sposobno praktično, vsakodnevno zaživeti »v Gospodu«; v tem smislu se vzgoje ni mogoče zgolj »iti«, ampak mora postati prav stil življenja, ki ga otroci kot vzorce življenjskega obnašanja ponotranjijo.

Seveda so to naloge, ki daleč presegajo človeške moči, zato so zakonci in starši deležni prav v zakramentu zakona nujne nadnaravne pomoči za zakonsko in družinsko življenje ter delovanje v soglasju z novim načinom bivanja sredi sveta.

Ljubezen zakoncev razodeva in uresničuje Božjo ljubezen

Navajeni smo reči, da je Bog neviden in da ga nihče ne more v polnosti poznati. Kaj torej naredi Bog? »Najame« ljubezenski odnos dveh zakoncev, da bi preko njega izrazil in posredoval svoje življenje in svojo ljubezen: »Glejte ta dva zakonca, kako se ljubita; tako in še bolj vas ljubim jaz! In prav preko njune ljubezni vas ljubim.« Zakonska ljubezen je znamenje, simbol, v katerem in po katerem Bog razodeva in uresničuje svojo ljubezni. Zato je ljubezen dveh cerkveno poročenih zakoncev zakramentalni odsev Božje Ljubezni. Zakonska ljubezen z zakramentom svetega zakona postane eden izmed prvenstvenih načinov Božjega javljanja in razodevanja, »prostor«, kjer Bog na človeško doje-

mljiv in doživet način izraža svojo ljubezen do ljudi. Brez tega »prostora« manjka eden izmed načinov, kako se Bog pokaže vidnega sredi med nami. To je torej pglavitni namen obhajanja in življenja zakramenta svetega zakona. S tem zakonsko življenje dveh krščenih postane prvenstveno prostor Božjega javljanja in delovanja in šele v okviru tega se uresničujejo tudi druge naloge in dolžnosti, ki jih zakonca imata.

Pavel govori o skrivnostnem Božjem načrtu odrešenja, načrtu zaveze, po katerem nam Oče želi dati to, kar je najintimnejšega med Njim in Sinom v Svetem Duhu. In znotraj te »velike skrivnosti« (Ef 5,32) se dogaja zaveza med možem in ženo ter Bogom, kjer tudi onadva dajeta na razpolago to, kar jima je najbolj intimno, njun odnos. Edino v zakramentu zakona, med vsemi zakramenti, Bog vzame kot »materijo« zakramenta ljubezenski odnos med ženo in možem – njuno medsebojno privolitev. Zakonska z(a)veza je zaveza s središčem v Kristusovi daritvi, ki na križu »rodi« Cerkev, in je zato vzvišeno poročno slavje – slavje ljubezni, ki gre do konca. Zakonska zveza je zakramentalno znamenje te skrivnostne resničnosti ljubezenskega odnosa med Kristusom in Cerkvijo. Zakonsko življenje je zatorej v milosti sposobno »proizvajati« odnos, ki je podoben odnosu med Kristusom in Cerkvijo. Seveda se to ne zgodi čez noč, ampak mož in žena drug ob drugem leta in leta gradita in oblikujeta svoj značaj in drug ob drugem zavestno rasteta v Kristusovem načinu gledanja drug na drugega, na otroke in na svet okoli sebe, počasi vstopata v Kristusov način čutenja in reagiranja.

Na svoj način pa zakrament zakona izraža in pripravlja dokončno, nebeško zavezo med Kristusom in Cerkvijo, na kateri je zakramentalno zakonsko življenje že sedaj udeleženo.

Zakonski odnos dveh kristjanov s pomočjo milosti zori v štirih bistvenih lastnostih Kristusove ljubezni, ki so tudi njeni prepoznavni znaki:

- svoboda – Jezus da svoje življenje sam, nihče mu ga ne vzame, svobodno ga podari (prim. Jn 10,18);
- popolna podaritev – Jezus se podari do konca, ljubi do konca (Jn 13,1);
- zvestoba – Jezus zagotavlja, da bo s svojimi do konca sveta (Mt 28,20);
- rodovitnost – Jezus zagotavlja, da bo vsak, ki bo z njim, imel življenje v izobilju (Jn 10,10).

V tej pashalni viziji zakramenta svetega zakona se zrcali pravo pojmovanje tega zakramenta: poudarek se prestavi od zakona kot podo-be odnosa med Bogom in Cerkvijo k Vstalemu Kristus, zakramentalno prisoten med zakoncema postane izvir novega življenja za moža in ženo (Brambilla 2006, 47).

Zakrament zakona ni zasebna stvar

Zakrament, ki je vedno izraz cerkvene skupnosti, ne more nikoli postati nekaj samo zasebnega. Saj je po-klic zakoncev, da Bogu ponudita na razpolago svojo »naravno« zvezo ljubezni. Pastoralne aktivnosti naj bi bile vedno bolj naravnane v smeri prebujanja zavesti vernikov, še posebej pripravnikov na zakrament zakona, da se katoličan »cerkveno poroči«, ne zaradi kakšnih postranskih osebnih razlogov (ker je v cerkvi lepše, so orgle, zgolj zaradi tradicije), ampak zaradi Boga, da mu da povsem svobodno na razpolago tudi svoje življenje v dvoje; saj sicer njegovo osebno življenje pripada Bogu že po krstu. Tako kristjan iz svojega zakonskega življenja naredi »prostor« Božjega ljubečega razodevanja – to je prava zakonska služba ali poklic.

Ko zakonska zveza postane zakramentalno znamenje skrivnostnega odnosa ljubezni med Kristusom in Cerkvijo, sprejme tudi odrešujočo moč Kristusa, ki se posedanja v Cerkvi in po njej. In to nalogo moreta uresničiti le kot par.

Zakrament zakona kot zaveza

Iz vsega navedenega izstopa podoba zakramenta zakona kot zaveze. V njej se Bog izrecno zavzame za zakonski par. Med parom in seboj vzpostavi nerazvezno vez po vzoru zaveze med Jahvejem in Izraelom ter Kristusom in Cerkvijo. V enost in nerazveznost prav te slednje zaveze, ki jo imenujemo tudi nova zaveza, je zajeta zaveza med možem in ženo, sklenjena v zakramentu zakona. S tem se uresničuje še en nov način Božje navzočnosti sredi sveta. Ker pa vsaka resnična Božja navzočnost posvečuje svet, sta krščanska zakonca neizmeren dar svetu, ki ima svoj cilj v poboženju vsega stvarstva.

Zakonska zaveza je obljubljeni dar, ki vključuje izkušnjo osebne bližine med možem in ženo, v kateri se oblikuje zavest o drugačnosti drugega, ne v smeri abstraktne enakosti, ampak v smeri vnaprej obljubljenega po-dar-itve. Zato sta temeljna glagola v slovilu zakramenta svetega zakona »te sprejemem« in »ti obljubim«. Ta obljubljeni medsebojni brezpogojni sprejem, ki je mogoč le v vstajenjski moči Kristusa, daje obema dovolj varno priložnost trajnega počlovečevanja. To pomeni poročiti se »v Gospodu«. Tako njun medsebojni »da« (ne samo verbalen, ampak trajno življenjski) postane zakrament Božjega »Da«, kot nam ga je sporočil Jezus Kristus v svoji pashalni skrivnosti. S tem moramo splošno predstavo zakramenta zakona spremeniti, saj ni zakonska ljubezen tista, ki najprej govori o skupnosti z Bogom, ampak je Jezusova brezpogojna ljubezen, s katero ljubi vse ljudi, izvir, mera, kriterij in moč »da-ja«, ki si ga svobodno izrečeta mož in žena. V ta-

kšnem srečanju moža in žene je torej odločilna zakramentalna prisotnost Kristusove ljubezni.

Danes se zakon in družina nahajata v zelo težkem položaju. Ljudje ju vrednostno postavljajo še zelo visoko in tudi družba od njiju veliko pričakuje v smislu bistvenega prispevka pri vzgoji otrok in tudi sicer pri uravnovešenosti v družbi, a hkrati ju prav ta ista družba v javnem mnenju »razkraja«, ker dopušča enačenje ali skoraj-izenačenje z »alternativnimi« skupnostmi, ki v nobenem primeru ne morejo imeti enake vloge.⁴ To potiska družino v grozečo osamljenost sredi globalnega sveta.

Samokritično moramo priznati, da smo tudi v cerkvenem prostoru prevečkrat gledali na zakrament zakona in na družino preveč »funkcionalno«, ko smo zelo jasno poudarjali njune naloge, njuno vlogo v Cerkvi in družbi, mnogo manj pa izpostavljali njune vrednote same v sebi. Dobrine zakona so bile pogosto predstavljane kot faktor stabilnosti za Cerkev in družbo, ne pa kot vrednote same zase, v katerih se najprej par sam v polnosti uresničuje in je vse ostalo šele učinek tega primarnega dogajanja. Funkcionalistično perspektivo naj v oznanjevanju zamenja personalistična.

Teološka raziskava in pastoralno razmišljanje o zakramentu zakona pod vidikom velike svetopisemske teme zaveze nam more v konkretni trenutni situaciji dojemanja tega zakramenta in družine med katoliškimi verniki in na civilnem področju pomagati najti nov pristop in nov jezik pri oznanjevanju razodetja o zakonu in družini. Predvsem pa nam lahko pomaga prestaviti poudarke v razumevanju teh dveh temeljnih odnosnih skupnosti na njuno vrednost, ki ju imata sama v sebi, in ju ne več predstavljati kot »sredstvo« za boljše delovanje družbe ali Cerkve.

Literatura:

- Brambilla, Franco Giulio. 2006. *Cinque dialoghi su matrimonio e famiglia*. 2. izd. Milano: Glossa.
- Kasper, Walter. 1987. *Za globlje umevanje krščanskega zakona*. Ljubljana: Družina.
- Grabner-Haider, Anton in Krašovec, Jože ur. 1984. *Biblični leksikon*. Celje: Mohorjeva družba.
- Rocchetta, Carlo. 1982. *I sacramenti della fede*. Bologna: Edizioni Dehoniane.
- Turnšek, Marjan. »Zakramenti Cerkve.« V: Ciril Sorč, ur., *Priročnik dogmatične teologije*, 2. del, 323-336. Ljubljana: Družina, 2003.

⁴ Glej ostale prispevke na teološkem simpoziju, ki vsebujejo rezultate socioloških raziskav.